

KS. PAWEŁ ANDREJCZUK* – KRAKÓW

BISKUP WINCENTY URBAN JAKO ORGANIZATOR POWOJENNEJ DZIAŁALNOŚCI INSTYTUCJI KULTUROWYCH KOŚCIOŁA WROCŁAWSKIEGO

BISHOP WINCENTY URBAN AS AN ORGANIZER OF POSTWAR ACTIVITIES OF CULTURAL INSTITUTIONS OF THE CHURCH OF WROCLAW

Abstract

The Archdiocesan Archives in Wrocław and other cultural institutions of the archdiocese boast a wealth of historical sources. These resources have been collected essentially since the first centuries of the Wrocław Bishopric. One of the most outstanding directors of the institutions in question was undoubtedly Bishop Wincenty Urban, who served as director of the Archdiocesan Archives, the Chapter Library and the Archdiocesan Museum in Wrocław from 1946 to 1983. The main task he undertook as head of these institutions was to rebuild them after their destruction during World War II. The archival, library and museum aids still operating today were also developed by Bishop W. Urban. In his research, he focused on compiling the documentation gathered at the Archdiocesan Archives in Wrocław and the history of the Catholic Church in Lower Silesia. He is the author of over 500 scientific publications.

Urban was born in 1911 in Grodzisk Dolny near Przeworsk. He was ordained priest on 28 June 1936 in Lviv. In 1960, he received the episcopal sacrament, and from 1974 to 1976, as chapter vicar, he was the head of the Church of Wrocław. He died on 13 December 1983 in Wrocław.

Keywords: Wincenty Urban; Wrocław Archdiocese; Wrocław Archdiocesan Archives and Museum; Wrocław Chapter Library; Wrocław

Translated by Marek Robak-Sobolewski

---

* Ks. Paweł Andrejczuk – mgr lic. historii, doktorant, Instytut Historii, Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie

e-mail: p_andrejczuk@o2.pl

<https://orcid.org/0000-0003-4419-1091>

*****

Archiwum i Muzeum Archidiecezjalne oraz Biblioteka Kapitulna we Wrocławiu po chwilę obecną opierają swoje funkcjonowanie na dorobku i pracy wykonanej przez wieloletniego ich dyrektora – bp. Wincentego Urbana¹. Od chwili podjęcia przez niego działalności w tych instytucjach minęło przeszło 75 lat. Ta perspektywa czasu i obowiązujące po dziś dzień katalogi i inwentarze sporządzone przez bp. W. Urbana, które zostały opublikowane na łamach czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, dowodzą jego wybitnego wkładu w dzieje tych ośrodków. Choć merytorycznie i statutowo są to trzy różne placówki, to jednak łączy je osoba bp. Urbana i nie sposób w tym kontekście w pełni rozdzielić ich omówienia.

Archiwum oraz Biblioteka Kapitulna w 2020 roku zmieniły swoją lokalizację – instytucje oraz ich zasoby zostały przeniesione do nowego budynku². Pozwoliło to na zapewnienie dotychczasowym zbiorom optymalnych warunków przechowywania i ich udostępniania. Nie zmienił się jednak stan ich opracowania oraz zasadniczych pomocy katalogowych, na których opiera się praca tych instytucji. Jednocześnie są to kolejne argumenty na poparcie tezy o wielkości wkładu naukowego bp. Urbana i jego troskę o kulturowe dziedzictwo Kościoła. Stolica Dolnego Śląska dla uczonych i duchownych pokolenia bp. Urbana była nie tylko znacząca ze względu na siedzibę biskupów, ale również ze względu na wybitną tradycję naukową. Wydział Teologii Katolickiej Uniwersytetu Wrocławskiego, który prowadził działalność do 1945 roku, był uznanym ośrodkiem naukowym, skupiającym wielu wybitnych teologów. Pamięć o tym wydziale, będącym jednym

---

¹ Wincenty Urban urodził się 13 lutego 1911 roku w Grodzisku Dolnym koło Przeworska (obecnie powiat leżajski) jako najmłodsze dziecko Antoniego i Marii z domu Ziemba. Wstąpił do seminarium duchownego obrządku łacińskiego we Lwowie, podejmując jednocześnie studia na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jana Kazimierza. Zwieńczeniem studiów była obrona pracy magisterskiej pt. *Myśl unijna w Polsce w drugiej połowie XVI wieku*. Na Uniwersytecie Warszawskim 13 lutego 1947 roku uzyskał stopień doktora, broniąc pracę pt. *Konwersja Melecjusza Smotrzyckiego, polemisty i dyzunickiego arcybiskupa połockiego w latach 1620-1627*. W 1950 roku bp W. Urban przedstawił rozprawę habilitacyjną na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Tam uzyskał habilitację 26 lutego 1953 roku na podstawie pracy pt. *Leopold Sedlnicki, książę biskup wrocławski 1836-1840 i jego odstępstwo, na tle dziejów Kościoła katolickiego na Śląsku w pierwszej połowie XIX wieku*. Jednak z powodu niedopełnienia obowiązku druku publikacji i likwidacji Wydziału w 1954 roku, podczas której zaginęła dokumentacja, nie doszło do zatwierdzenia habilitacji. Nastąpiło to dopiero w 1972 roku na ATK w Warszawie. Po kilku latach pracy akademickiej i naukowej 6 czerwca 1974 roku otrzymał nominację na profesora nadzwyczajnego, a 17 września 1982 roku został profesorem zwyczajnym. Konsekracja biskupia miała miejsce 7 lutego 1960 roku w katedrze wrocławskiej, głównym konsekratorem był ks. prymas Stefan Wyszyński, a współkonsekratorami – abp Eugeniusz Baziak oraz bp Bolesław Kominek. Po śmierci ks. kard. B. Kominka, arcybiskupa, metropolity wrocławskiego, Kapituła Metropolitalna Wroclawska ustanowiła bp. Urbana wikariuszem kapitulnym. Był rządcą Kościoła wrocławskiego w latach 1974-1976. Zmarł we Wrocławiu 13 grudnia 1983 roku.

² Nowa siedziba tych instytucji znajduje się przy pl. Katedralnym 5a, niespełna sto metrów od uprzednio zajmowanego gmachu archiwalno-bibliotecznego. Muzeum natomiast pozostało w dotychczasowej lokalizacji, a jego pomieszczenia przechodzą obecnie gruntowną modernizację.

z najprężniejszych ośrodków nauk teologicznych w Europie, była również dla bp. Urbana motywacją do podjęcia działań na rzecz przywrócenia dawnej świetności instytucjom, którymi kierował. W ten sposób dążył do tego, by na nowo uczynić archidiecezję wrocławską, liczącym się na mapie kościelnych ośrodków naukowych, centrum badawczym i kulturalnym. O samym bp. Urbanie powstało wiele publikacji, ksiąg pamiątkowych³ i artykułów, zawierających zarówno drobiazgową biografię uczzonego, jak również jego dorobek naukowy. Nie przedstawiono jednak Urbana jako dyrektora Archiwum, Muzeum Archidiecezjalnego i Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu.

Powojenne losy wspomnianych placówek Kościoła katolickiego we Wrocławiu są ściśle związane z działalnością ks. Urbana. Po opuszczeniu miasta przez dotychczasowego dyrektora Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego ks. dr. Kurta Engelberta w 1946 roku trwały poszukiwania nowego kierownika instytucji. Utworzono radę naukową, która wysunęła kandydaturę ks. dr. Edmunda Majkowskiego oraz ks. dr. Henryka Rybusa. Propozycja złożona obu kapłanom przez ks. inf. Karola Milika została przez nich odrzucona po wstępnym zapoznaniu się ze stanem zniszczeń tych instytucji⁴. Kolejne nadzieje pokładano w przyjeździe do Wrocławia ks. dr. Piotra Śledzińskiego, pochodzącego z ziemi wileńskiej znanego historyka sztuki. Ten jednak zwlekał z przyjazdem na Dolny Śląsk i przebywał czasowo w Białymstoku i Warszawie⁵. Administrator apostolski ks. K. Milik, borykający się z brakiem kapłanów⁶ chętnych podjęcia się obowiązków dyrektora archiwum i muzeum, zwrócił się z prośbą do cenionego historyka ks. prof. Józefa Umińskiego z prośbą o wskazanie kandydata na to stanowisko. Ksiądz J. Umiński napisał list do swojego wychowanka, zachęcając go do podjęcia się tego zadania: „Ksiądz administrator diecezji wrocławskiej poszukuje kogoś odpowiedniego na stanowisko archiwariusza diecezjalnego. Myślę, że Ksiądz by się dobrze do tego nadawał”⁷. Kiedy tylko ks. Urban zjawił się we Wrocławiu i spotkał z ks. inf. Milikiem, natychmiast zostały mu przedstawione warunki pracy, zamieszkania i zakres

³ Najobszerniejszą taką publikacją stanowi księga jubileuszowa dla uczczenia 25-lecia biskupstwa i 50-lecia kapłaństwa bp. Urbana, wydana trzy lata po jego śmierci, zob. *Misericordia et veritas. Księga pamiątkowa ku czci księdza biskupa Wincentego Urbana*, red. J. Mandziuk, J. Pater, Wrocław 1986.

⁴ Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu (dalej: AAWr), sygn. nr 170, 178, Archiwum i muzeum, *Korespondencja ks. inf. K. Milika z kandydatami na stanowisko dyrektora instytucji kultury we wrocławskim Kościele*.

⁵ J. Pater, *Bp Wincenty Urban jako organizator archiwum i muzeum archidiecezjalnego we Wrocławiu po 1945 r.*, w: *Ludzie wrocławskiego Kościoła po II wojnie światowej. W 30-lecie śmierci Kardynała Bolesława Kominka*, red. I. Dec, K. Matwijowski, J. Pater, Wrocław 2005, s. 67.

⁶ Ludność przybywająca na Ziemię Odzyskane osiedlała się na Dolnym Śląsku i zwracała się z prośbami do administratora apostolskiego o przydzielenie im polskiego duchownego, aby realizować potrzeby duchowe i sakramentalne, zob. J. Pater, *Archidiecezja Wroclawska po zakończeniu II wojny światowej (1945-1951)*, w: *Ziemie Zachodnie – historia i perspektywy*, red. W. Kucharski, G. Strauchold, Wrocław 2011, s. 181-184.

⁷ Fragment listu ks. prof. J. Umińskiego do ks. Urbana, cyt. za: J. Kurdybelski, *Biskup Wincenty Urban 1911-1983*, Wrocław 2012, s. 29.

obowiązków. Administrator apostolski nie czekał na odpowiedź i zgodę, lecz przynaglony trudną sytuacją bezzwłocznie powołał Urbana na stanowisko dyrektora⁸.

Archidiecezja nie miała wystarczających funduszy na odrestaurowanie archiwum i muzeum, dysponując niewielkimi środkami na potrzeby odbudowy całego Ostrowa Tumskiego. Ministerstwo Kultury i Sztuki kilkakrotnie przyznało materialną pomoc na odbudowę i remonty gmachu archiwalno-bibliotecznego, jednak wielokrotnie sam dyrektor inwestował swoje pieniądze na pokrycie zobowiązań podległych mu instytucji⁹. Ponadto ks. Urban początkowo nie dysponował nawet personelem, który mógłby mu służyć radą i pomocą¹⁰. Zdany na siebie, starał się opracować plan działania i harmonogram prac. Budynek nie miał dachu, zabezpieczony był jedynie prowizorycznie, a każdy tydzień zwłoki w pracach odbudowy pogłębiał zniszczenia wewnątrz budynku oraz zalegających w gruzach archiwaliów. Równolegle należało kontynuować powojenne odzyskiwanie depozytów i zabezpieczać zgromadzone zbiory na czas przyszłych remontów. Realizując obrany porządek prac, nowy dyrektor sumiennie i starannie rozpoczął reaktywację tych instytucji kościelnych. W trudnych czasach, w których pracował ks. Urban, konieczne było inwestowanie własnych środków, pozyskiwanie ich gdzie to było możliwe oraz osobiste zabieganie o materiały budowlane, często przywożone z zagranicy. Do trudów pracy należy zaliczyć również liczne i szczegółowe kontrole władz państwowych z zakresu konserwacji zabytków i budownictwa. Przynaglony przez środowisko naukowe, pragnące jak najszybciej korzystać z historycznych źródeł, starał się o szybkie otwarcie i udostępnianie zbiorów¹¹. Po wykonaniu koniecznych remontów, uzupełnieniu brakujących sprzętów i umeblowania rozpoczęła się żmudna praca inwentaryzowania i katalogowania zbiorów. Spisywanie zasobu archiwum trwało wiele lat i było prowadzone sukcesywnie od 1946 roku do 1970 roku, kiedy wydano drukiem pełny jego katalog¹². Do pracy w archiwum został przydzielony podstawowy personel, a w pracach porządkowych pomagały siostry elżbietanki oraz postulantki i nowicjuszkki tego zgromadzenia¹³.

W latach kierowania przez ks. Urbana instytucjami kultury w archidiecezji wrocławskiej dwukrotnie przyszło mu rozstać się z kierownictwem muzeum. W 1948 ro-

⁸ AAWr, sygn. I A 29 a 741, Akta biskupów, *Nominacja na kierownika Archiwum, Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu, z dn. 2.12.1946 r.*, (l.dz. 5995/46).

⁹ B. Przybyszewski, *Działalność organizacyjna księdza biskupa Wincentego Urbana w archiwum i muzeum archidiecezjalnym oraz w Bibliotece Kapitulnej we Wrocławiu*, „*Studia Theologica Varsoviensia*”, 2(1972) s. 51.

¹⁰ Przez pewien czas do pomocy miał dwóch Niemców – dr Otto Haucke i ks. Zygfryd Zimmer, następnie również ks. dr A. Sabisch, a po ich wyjeździe pomocnikiem został Wilhelm Baron, zob. Pater, *Bp Wincenty Urban jako organizator archiwum*, s. 69.

¹¹ Pater, *Bp Wincenty Urban jako organizator archiwum*, s. 68-69, 70-71.

¹² *Katalog Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu, rękopisy* był drukowany na łamach „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” w latach 1965-1968 oraz W. Urban, *Katalog dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu. Cz. I, Dokumenty oznaczone sygnaturami alfabetycznymi*, Rzym 1970.

¹³ *Niestrudzony Siewca. Księga pamiątkowa poświęcona Księdzu Biskupowi Profesorowi Wincentemu Urbanowi*, [red. Zgromadzenie Sióstr św. Elżbiety Prowincja Wrocławska], Wrocław 1976, s. 10-11.

ku dyrektorem Muzeum Archidiecezjalnego został ks. dr P. Śledziewski, który pełnił tę funkcję przez dwa lata, tj. do śmierci w grudniu 1950 roku. Na krótko zbiory muzealne wróciły pod skrzydła dyrektora Urbana, natomiast w 1951 roku władzę nad muzeum objął dr Włodzimierz Lenkiewicz¹⁴. W 1956 roku kierownictwo w Muzeum Archidiecezjalnym przejął Marian Pacyna, dotychczasowy pracownik na stanowisku konserwatora zabytków muzeum. W 1970 roku po raz trzeci opieka nad muzealiami została powierzona ks. Urbanowi¹⁵.

Ważnym zadaniem pierwszych lat działania archiwum stało się odzyskanie zdeponowanych zbiorów. Najistotniejszym z działań było zlokalizowanie i odnalezienie rozproszonej dokumentacji, a następnie podjęcie kroków pozwalających na skuteczną ich rewindykację. Większość archiwaliów została przejęta przez instytucje państwowe i tam zabezpieczona. Po uzasadnionych staraniach władze państwowe rozpoczęły procedurę zwracania zbiorów. Decyzję w tej sprawie wydało Ministerstwo Oświaty, pismami z dnia 6 i 11 lutego 1947 roku, wyrażając zgodę na zwrot depozytów z Archiwum Państwowego we Wrocławiu i Krakowie¹⁶. Biblioteka Uniwersytecka we Wrocławiu przekazała zbiory należące do kościelnego archiwum w kilku transportach pomiędzy 1947 a 1951 rokiem, Archiwum Państwowe we Wrocławiu zwroty realizowało w latach 1947-1953, a Archiwum Narodowe w Krakowie zwróciło archiwalia w latach 1948-1952, podobnie Biblioteka Jagiellońska oddała zabezpieczone w Krakowie inkunabuły należące do Biblioteki Kapitulnej¹⁷. Nie udało się natomiast odnaleźć jednego transportu zawierającego część cennych inkunabułów z Biblioteki Kapitulnej oraz bulli protekcyjnych ze zbiorów Archiwum Archidiecezjalnego. Poszukiwanie tych cennych zabytków było dla ks. Urbana niewątpliwie pierwszorzędną misją w działalności.

Korzystanie z Archiwum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej umożliwiono badaczom już w 1946 roku, jednak udostępnianie zbiorów było realne na niewielką skalę w związku ze stanem budynków i potencjałem reaktywowanych instytucji. Jak podano w sprawozdaniu z działalności omawianych instytucji kultury, w 1946 roku odnotowano 158 osób, którym zezwolono na korzystanie ze zbiorów. Omawiane dane zostały przedstawione we wspólnej tabeli podsumowującej wizyty w archiwum i bibliotece. Dla porównania w kolejnym roku odnotowano 378 osób, 563 wydanych jednostek archiwalnych, udostępniono 415 woluminów. W 1948 roku nastąpiło pełne otwarcie się na świat uczonych i badaczy, o czym niepodważalnie świadczą liczby przyjętych w tych instytucjach gości. Korzystających osób było wówczas 1182, wydano 843 jednostki archiwalne, udostępniono 2016 woluminów¹⁸. Świat nauki doceniał zarówno tempo udostępniania archiwaliów, jak

¹⁴ Kurdybelski, *Biskup Wincenty Urban*, s. 33.

¹⁵ J. Mandziuk, *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku. Czasy najnowsze. Archidiecezja wrocławska*, t. 4, cz. 1 (od 1945 do 1956), Warszawa 2014, s. 374-375.

¹⁶ W. Urban, *Archiwum Diecezjalne w Wrocławiu*, „Nasza Przeszłość”, 4 (1948) s. 314.

¹⁷ W. Urban, *Katalog Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu. Rękopisy*, „Archiwa Biblioteki i Muzea Kościelne”, 10 (1965) s. 19.

¹⁸ AAWr, sygn. III C 73, Archiwum i Biblioteka Kapituły, 1945-1953. *Sprawozdanie z osiągnięć organizacyjno-produkcyjnych w Archiwum Archidiecezjalnym i Bibliotece Kapitulnej we Wrocławiu*, s. 3, pismo ks. K. Lagosza do Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego z dnia 21 XII 1953 r.

również całego zasobu archiwum. Wrocławskie Archiwum Archidiecezjalne oraz Archiwum Diecezjalne we Włocławku jako jedyne wówczas udostępniały cały zasób archiwalny¹⁹. Pracownia naukowa była czynna codziennie, za wyjątkiem niedziel i świąt, w godzinach 8.30-13.30. Była również możliwość skorzystania z zasobu w innym terminie, po indywidualnym umówieniu się²⁰.

Przez kolejne lata działalności Archiwum, Muzeum Archidiecezjalnego i Biblioteki Kapitulnej pod kierownictwem bp. Urbana polepszały się ich warunki lokalowe. Budynek poddano gruntownej modernizacji i renowacji, właściwie zabezpieczono pomieszczenia zawierające cenne zbiory oraz wyposażono istniejące pracownie. Instytucje otrzymały właściwą liczbę wykwalifikowanego personelu, a co za tym idzie, utworzyły kolejne pracownie konserwatorskie dla posiadanych zabytków muzealnych, bibliotecznych i archiwaliów. Stale wzrastała też liczba zbiorów²¹ placówek, związana zarówno z odzyskiwaniem rozproszonych dzieł, zakupem z antykwariatów oraz darowizn²² od rządców archidiecezji, parafii i profesorów wrocławskiego środowiska kościelnego²³. Przez pierwszych 20 lat powojennej działalności tych instytucji odwiedziło je 26 375 osób, do użytku wydano 45 644 jednostek archiwalnych, 52 859 tomów książek, udzielono 19 192 informacji, umożliwiono przeprowadzenie 55 060 kwerend, skrupulatnie odnotowując cel naukowy, prowadzone badania i publikacje związane z ich przeprowadzeniem²⁴.

W działalności ks. Urbana na każdej płaszczyźnie jego aktywności można zauważyć dużą troskę o dziedzictwo kulturowe ziemi dolnośląskiej. Przejawiało się to m.in. poprzez szybką odbudowę budynków Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej, co umożliwiło właściwe przechowywanie i ochronę kościelnej spuścizny kulturowej. Fundamentalne znaczenie miało również uporządkowanie zbiorów i dbałość o ich konserwację, aby mogły służyć badaczom do pracy naukowej. Natomiast świadomość konieczności stałego pogłębiania wiedzy o przechowywanych zbiorach zaowocowało utworzeniem bogatych bibliotek podręcznych, zarówno w pracowni naukowej archiwum, jak i w muzeum²⁵.

Piastując stanowisko dyrektora Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej, będąc równocześnie przewodniczącym kurialnej Komisji ds. Sztuki Sakralnej, ks. dr Urban troską i opieką otaczał nie tylko zbiory instytucji,

¹⁹ J. Szymański, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2012, s. 523.

²⁰ W. Urban, *Archiwum Archidiecezjalne i Biblioteka Kapitulna we Wrocławiu w 1948 r.*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 2 (1948) s. 581-582.

²¹ Podsumowanie nabytków uzyskanych przez Urbana przedstawił w swojej pracy B. Przybyszewski, opierając się na danych ze sprawozdań publikowanych w czasopiśmie „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, zob. Przybyszewski, *Działalność organizacyjna*, s. 50.

²² W sprawozdaniu z działalności za rok 1963, wykazano odzyskane dzieła i darowizny, wśród nich 13 inkunabułów i druki najnowsze do biblioteki, darowizny pochodziły od kard. Kominka i księży profesorów, zob. W. Urban, *Sprawozdanie z czynności Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu w 1963 roku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 8 (1964) s. 253, 255.

²³ W. Urban, *Archiwum Archidiecezjalne i Biblioteka Kapitulna we Wrocławiu w latach 1949-1959*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 2 (1960) s. 265-267.

²⁴ Tenże, *Archidiecezja Wrocławska w latach 1945-1965*, „Nasza Przeszłość”, 22 (1965) s. 67.

²⁵ Przybyszewski, *Działalność organizacyjna*, s. 53.

którymi kierował, ale również całe dziedzictwo kościelne na terenie archidiecezji wrocławskiej. Przez okres sprawowania funkcji dyrektora instytucji kultury w Kościele wrocławskim kierował liczne odezwy do duszpasterzy i wiernych, wzywając do troski o spuściznę minionych pokoleń²⁶. Jednocześnie zawsze z otwartością służył fachową poradą i pomocą w kwestiach związanych z zabytkami sztuki kościelnej. Pomagał proboszczom i administratorom parafii w sprawach archiwów parafialnych oraz zabytków sztuki.

Biskup Urban uratował wiele dzieł sztuki i archiwaliów przed nieodpowiedzialnym zarządem czy też bezrefleksyjnym niszczeniem. Dzięki niebywalej wrażliwości na to, co cenne z kulturowego punktu widzenia ocalił niezliczone ilości dokumentów i ksiąg niemieckojęzycznych, usuwanych z parafialnych bibliotek czy strychów plebanii²⁷. Czuwał nad losami dzieł sztuki i przedmiotów sakralnych przywiezionych po 1945 roku przez ekspatriantów z Kresów Wschodnich Rzeczypospolitej. Staraniem biskupa wiele z nich odzyskało blask, służąc Kresowianom w ich świątyniach na terenie całej archidiecezji²⁸.

Zgodnie z przepisami kościelnymi i odezwaniami rządców archidiecezji bp Urban przyjmował cenne egzemplarze sztuki sakralnej, malarstwa i rzeźby, jak również księgozbiory i dokumenty napływające z terenu całej archidiecezji. Sumiennie opracowywał nabytki, katalogował i przechowywał, aby umożliwić ich udostępnianie zainteresowanym²⁹. Nieustannie prace konserwatorskie prowadziły własne pracownie tych instytucji. Każdego roku introligator oprawiał, konserwował inkunabuły i starodruki, regularnie sprawdzano stan dokumentów pergaminowych i ich pieczęci. Wszystkie przybywające do instytucji nabytki również przechodziły przez procesy konserwacji i zabezpieczenia nowymi obwolutami, a uprzednio poddawane były czyszczeniu. Przez pracownie przewinęło się kilkanaście tysięcy woluminów: manuskryptów, druków, ksiąg metrykalnych i jednostek archiwalnych³⁰. Pod czujnym okiem dyrektora do pracowni kierowano również muzealia, poddając je fachowej i gruntownej pracy konserwatorskiej. Ważną częścią działalności bp. Urbana na stanowisku kierowniczym było skrupulatne odnotowywanie wszystkich wydarzeń i działań tych instytucji oraz publikowanie ich w formie corocznych sprawozdań na łamach pisma urzędowego Kurii Metropolitalnej Wrocławskiej. Sprawozdania zawierały dane ekonomiczne i rozliczenie funduszy przeznaczanych na instytucje kultury, nabytki i darczyńców, publikacje i tematy prac prowadzonych przez badaczy archiwaliów, zorganizowane wystawy, prelekcje, jak również szczegółowe

²⁶ W. Urban, *Odezwa w sprawie odbudowy kościołów na Ostrowie Tumskim*, „Wiadomości Kościelne”, 6-7 (1948) s. 171.

²⁷ J. Mandziuk, *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku. Czasy najnowsze. Archidiecezja wrocławska*, t. 4, cz. 2 (od 1956 do 2014), Warszawa 2014, s. 140.

²⁸ Łaskami słynące obrazy ze wschodu znalazły nowe miejsce czci we wrocławskich świątyniach, zob. Mandziuk, *Historia Kościoła*, t. 4, cz. 2, s. 154-168.

²⁹ *Zarządzenie administratora apostolskiego ks. inf. K. Milika z 1946 r. z prośbą do duchowieństwa o przekazywanie dzieł o szczególnej wartości do Muzeum i Archiwum*, „Wiadomości Kościelne”, 7-8 (1946) s. 9-10; *Zarządzenie biskupa Kominka w sprawach archiwalnych, muzealnych i bibliotecznych*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, 12 (1957) s. 41-44.

³⁰ Przybyszewski, *Działalność organizacyjna*, s. 55-56.

dane liczbowe dotyczące odwiedzających i korzystających z Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej³¹.

Biskup Urban przez swoich wychowanków i środowisko naukowe nazywany był „śląskim Długoszem”³². Określenie to w znakomity sposób ukazuje jego wkład, zarówno w odkrywanie i badanie dziejów śląskiej ziemi, jak również tworzenie jej historii oraz skrupulatne odnotowywanie wydarzeń, których był świadkiem i uczestnikiem. Dorobek pisarski ks. Urbana, liczący przeszło 500 pozycji, poświęcony jest głównie historii Kościoła na Śląsku³³. Podstawą przeważającej części jego badań były źródła pochodzące z Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu oraz Biblioteki Kapitulnej. Wiele wydanych drukiem prac wynikało z pełnionej przez niego funkcji w tych instytucjach, stanowiąc nieodzowną część ich działalności. Równie imponująca ilość prac biskupa była następstwem jego obowiązków naukowych, jak też zwyczajnego zamiłowania do badań i pasji historyka. Bibliografię prac bp. Urbana można opracować, dzieląc ją na wiele sekcji i grup. Warto jednak z tego zbioru wyłonić publikacje, jak i działalność naukową związaną konkretnie z instytucjami kultury, którymi kierował.

Pierwszą grupą publikacji związanych z opracowywaniem zasobu Archiwum, Muzeum Archidiecezjalnego i Biblioteki Kapitulnej z całą pewnością są wszystkie wydawnictwa z zakresu archiwoznawstwa, archiwistyki i bibliekoznawstwa oraz muzealnictwa. Pierwszorzędnym sukcesem naukowej działalności bp. Urbana było przygotowanie i wydanie niezbędnych pomocy archiwalnych i bibliotecznych. Należą do nich katalogi, inwentarze, repertoria, które staraniem ich autora ukazały się drukiem³⁴. W 1963 roku wydał *Rękopisy liturgiczne Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu*, a następnie *Katalog Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu – rękopisy*. Ukazał się on w siedmiu częściach na łamach czasopisma „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” w latach 1965-1968, zaś kolejny dokument: *Katalog dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu. Cz. 1, Dokumenty oznaczone sygnaturami alfabetycznymi* został wydany w Rzymie w 1970 roku.

Z równie wielkim zaangażowaniem bp Urban prowadził prace w zakresie porządkowania zbiorów Muzeum Archidiecezjalnego, wydając ich katalog w czasopiśmie „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne” w latach 1973-1975³⁵. Kilka lat

³¹ Przykładowe sprawozdanie za rok 1972 opublikowane w urzędowym piśmie Kurii Metropolitalnej przez bp. Urbana, zob. W. Urban, *Archiwum-Muzeum Archidiecezjalne i Biblioteka Kapitulna we Wrocławiu – sprawozdanie za rok 1972*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, 3-4 (1973) s. 69-72.

³² Mandziuk, *Historia Kościoła*, t. 4, cz. 2, s. 359.

³³ Tenże, *Bibliografia prac ks. biskupa prof. dra hab. Wincentego Urbana*, w: *Misericordia et veritas*, s. 45-76.

³⁴ Na ówczesne możliwości wydanie katalogu archiwum kościelnego drukiem należało do rzadkości i świadczyło o szczególnym zacięciu naukowym i ambicjach kierownictwa tych placówek, ks. H. Wyczawski zwraca uwagę, że spośród archiwów diecezjalnych jedynie trzy w Polsce zdołały wydać katalog drukiem, zob. H.E. Wyczawski, *Przygotowanie do studiów w archiwach kościelnych*, red. T. Moskal, A. Sitnik, wyd. 2, Kalwaria Zebrzydowska 2013, s. 450.

³⁵ J. Pater, *Troska biskupa prof. Wincentego Urbana o archiwalia kościelne*, w: *Pasterz i dziopisarz Wincenty Urban*, red. M. Kogut, Wrocław 2010, s. 78-79.

przed wydaniem katalogu muzeum Urban opublikował w 1952 roku *Przewodnik po Muzeum Archidiecezjalnym*³⁶. Opracowanie księgozbioru Biblioteki Kapitulnej również stanowiło ważną część pracy powojennego porządkowania zbiorów i zostało zwieńczone wydanym katalogiem rękopisów i inkunabułów³⁷. Ponadto dyrektor ks. Urban poświęcał wiele czasu i naukowego zapału edytorskiej pracy nad regestami śląskimi, wydawaniem inwentarzy i repertoriów dokumentów³⁸. Wszystkie te pomoce naukowe do dzisiaj stanowią podstawę działalności i bieżącego funkcjonowania wszelkich omawianych tu instytucji kulturowych Kościoła wrocławskiego.

Drugą grupę publikacji ks. Urbana tworzą roczne sprawozdania i informacje o placówkach, którymi kierował, ukazujące się w wydawnictwach ciągłych: „Wiadomości Kościelne”, później „Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, będące urzędowym pismem Administracji Apostolskiej Dolnego Śląska, a następnie Kurii Metropolitalnej Wrocławskiej. Sprawozdania oraz ważniejsze wydarzenia opisywane były przez biskupa na łamach „Śląskiego Kwartalnika Historycznego „Sobótka”. Ponadto wiele publikacji autorstwa Urbana, poświęconych omawianym instytucjom, ukazało się w pismach: „Archeion”, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”³⁹ oraz w „Naszej Przeszłości”. W periodykach tych ks. Urban informował na bieżąco o nowych nabytkach, odzyskiwanych dziełach, a przede wszystkim kierował zaproszenie do badaczy, aby korzystali ze zbiorów wrocławskiego archiwum i muzeum kościelnego. Teksty bibliotekoznawcze ukazywały się również w wielu innych czasopismach naukowych, m.in.: „Ateneum Kapłańskie”, „Colloquium Salutis”, „Roczniki Biblioteczne”, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne”⁴⁰.

Trzecią grupę druków ks. Urbana stanowią prace z zakresu historii Kościoła na Śląsku i historii sztuki sakralnej tych ziem. Do nich z całą pewnością zaliczyć można studia nad dziejami Kościoła katolickiego na śląskiej ziemi czy też duszpa-

³⁶ Kurdybelski, *Biskup Wincenty Urban*, s. 139.

³⁷ Spis: *Katalog inkunabułów Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu i Rękopisy Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu* został wydany zaledwie w kilku egzemplarzach maszynopisu, zob. W. Mrozwicz, *Biskup Wincenty Urban jako kodykolog*, w: *Pasterz i dziejopisarz*, s. 45.

³⁸ R. Żerelik, *Biskup prof. Wincenty Urban jako edytor regestów śląskich*, w: *Pasterz i dziejopisarz*, s. 35.

³⁹ Sprawozdania roczne, zob.: W. Urban, *Sprawozdanie z czynności Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu 1957-1958*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 1 (1959) s. 134-137; tenże, *Sprawozdanie z czynności Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu za rok 1959*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 2 (1960) s. 160-164; tenże, *Sprawozdanie z czynności Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu za lata 1960-1961*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 6 (1963) s. 265-269; tenże, *Sprawozdanie z czynności Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu w 1963 roku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 8 (1964) s. 252-255; A. Pilarska, *Sprawozdanie z czynności Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu w roku 1964*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 11 (1965) s. 267-270; tenże, *Sprawozdanie z czynności Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu w roku 1965*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 12 (1966) s. 184-187.

⁴⁰ Mandziuk, *Historia Kościoła*, t. 4, cz. 2, s. 407.

sterstwa od średniowiecza do czasów nowożytnych⁴¹. Cennymi dla wrocławskiego biskupstwa opracowaniami były dzieje archidiecezji wrocławskiej i sylwetki jej biskupów. Jako badacz historii Śląska bp Urban starał się, opierając badania na archiwaliach i zbiorach Biblioteki Kapitulnej, ukazywać historyczną przynależność biskupstwa we Wrocławiu do Kościoła katolickiego w Polsce. Do tej części jego dorobku włączyć należy opracowania poświęcone świętym i błogosławionym tych ziem, zabytkom sakralnym, świątyniom i ich wyposażeniu⁴². Ponadto wiele miejsca w opracowaniach ks. Urbana zajęły badania działalności organizacyjnej kancelarii biskupiej we Wrocławiu, seminarium duchownego i kapituły katedralnej⁴³. Archiwalia kościelnej instytucji pozwoliły na wydanie prac o tematyce związanej z wrocławskim biskupstwem, m.in.: o bł. Czesławie, św. Jadwidze Śląskiej, katedrze i świątyniach Wrocławia⁴⁴, o losach kapłanów i wiernych przesiedlonych na ziemię Dolnego Śląska z Kresów⁴⁵.

Czwartą grupę publikacji ks. Urbana stanowią artykuły i rozprawy okolicznościowe związane ze zbiorami Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego czy też z religijnymi obchodami rocznic i uroczystości w archidiecezji.

Biskup Urban organizował również wystawy najcenniejszych zbiorów z Archiwum, Muzeum Archidiecezjalnego i Biblioteki Kapitulnej. Uczestniczył również w ekspozycjach urządzanych przez inne instytucje, udostępniając im zbiory kościelne⁴⁶. W sprawozdaniu z działalności Archiwum Archidiecezjalnego i Biblioteki Kapitulnej w latach 1945-1953 wskazano jedno z najważniejszych wystaw: z okazji poświęcenia katedry wrocławskiej, współudział w *Wystawie Ziemi Odzyskanych we Wrocławiu*, udział w wystawie Archiwum Państwowego we Wrocławiu o polskości Śląska. Archidiecezja włączyła się także w organizowaną przez Bibliotekę Uniwersytecką we Wrocławiu wystawę o związkach kulturalnych Śląska z Polską w epoce odrodzenia⁴⁷. Archiwum organizowało wystawy również w czasie obchodów okrągłych rocznic ważnych wydarzeń z życia Kościoła lokalnego. Do największych przedsięwzięć można zaliczyć wystawy z okazji 400-lecia Wyższego Seminarium Duchownego we Wrocławiu czy też z okazji Tysiąclecia Chrztu Polski⁴⁸. Każdego roku Muzeum i Archiwum Archidiecezjalne organizowały od kilku do nawet kilkunastu wystaw czasowych, a każda z nich eksponowała zarówno

⁴¹ Pater, *Życie i działalność*, s. 32.

⁴² Mandziuk, *Historia Kościoła*, t. 4, cz. 2, s. 408-412.

⁴³ *Niestrudzony Siewca*, s. 28-29.

⁴⁴ Muzeum i Archiwum Archidiecezjalne przygotowały wystawy i opracowania dotyczące historii świątyń wrocławskich oraz ich odbudowę w pierwszym dwudziestoleciu od zakończenia II wojny światowej, zob. Mandziuk, *Historia Kościoła*, t. 4, cz. 2, s. 210-211.

⁴⁵ AAWr, sygn. III C 73, Archiwum i Biblioteka Kapituły, 1945-1953. *Sprawozdanie z osiągnięć organizacyjno-produkcyjnych w Archiwum Archidiecezjalnym i Bibliotece Kapitulnej we Wrocławiu*, s. 4, pismo ks. K. Lagosza do Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego z dnia 21 XII 1953 r.

⁴⁶ Mandziuk, *Historia Kościoła*, t. 4, cz. 2, s. 396-399.

⁴⁷ AAWr, sygn. III C 73, Archiwum i Biblioteka Kapituły, 1945-1953. *Sprawozdanie z osiągnięć organizacyjno-produkcyjnych w Archiwum Archidiecezjalnym i Bibliotece Kapitulnej we Wrocławiu*, s. 4, pismo ks. K. Lagosza do Wrocławskiego Towarzystwa Naukowego z dnia 21 XII 1953 r.

⁴⁸ Przybyszewski, *Działalność organizacyjna*, s. 57.

muzealia, jak i dokumentację archiwalną, co stanowiło doskonałe uzupełnienie prezentowanych treści⁴⁹.

Biskup Urban przeżył 72 lata, z czego ponad połowę, bo 37 lat, pełnił funkcję dyrektora we wrocławskich eklezjalnych instytucjach kultury. Jego największą zasługą było uchronienie kulturowej spuścizny Kościoła wrocławskiego od dewastacji dzięki szybkiej odbudowie po zniszczeniach wojennych Archiwum, Muzeum Archidiecezjalnego i Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu oraz fachowe opracowanie ich zbiorów przez co mogły być one udostępnione badaczom. Innym polem działania ks. Urbana była szeroka akcja rewindykacyjna zbiorów eklezjalnych, dzięki czemu zasób wrocławskich kościelnych instytucji kulturowych jest jednym z najcenniejszych w Polsce. Dodatkowo w celu popularyzacji zbiorów organizował on liczne wystawy lub też wypożyczał obiekty na obce ekspozycje. Istotne były również jego badania nad przeszłością Kościoła na Śląsku, co zaowocowało wieloma publikacjami naukowymi, nie tylko monografiami, ale również wydaniem krytycznymi źródeł archiwalnych. Dzięki wspomnianej aktywności organizacyjno-naukowej ks. Urbana archidiecezja wrocławska odzyskała swoje dawne znaczenie kościelne i naukowe.

REFERENCES / BIBLIOGRAFIA

Źródła rękopiśmienne

Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu (AAWr)

sygn. I A 29 a 741, Akta biskupów, *Nominacja na kierownika Archiwum, Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu, z dn. 2.12.1946r.*, (l.dz. 5995/46).

sygn. III C 73, Archiwum i Biblioteka Kapituły, 1945-1953. *Sprawozdanie z osiągnięć organizacyjno-produkcyjnych w Archiwum Archidiecezjalnym i Bibliotece Kapitulnej we Wrocławiu.*

sygn. nr 170, 178, Archiwum i muzeum, *Korespondencja ks. inf. K. Milika z kandydatami na stanowisko dyrektora instytucji kultury we wrocławskim Kościele.*

Źródła drukowane

Pilarska Angelina, *Sprawozdanie z czynności Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu w roku 1964*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 11 (1965) s. 267-270.

Pilarska Angelina, *Sprawozdanie z czynności Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu w roku 1965*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 12 (1966) s. 184-187.

---

⁴⁹ Wystawa maryjna z okazji obchodów dni maryjnych w archidiecezji otwarta 12 VIII 1961 roku, sprawozdanie, opis i ekspozaty, zob. komunikaty, *Wystawa Maryjna*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, 11-12 (1961) s. 351-352.

- Urban Wincenty, *Archiwum-Muzeum Archidiecezjalne i Biblioteka Kapitulna we Wrocławiu – sprawozdanie za rok 1972*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, 3-4 (1973) s. 69-72.
- Urban Wincenty, *Katalog Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu. Rękopisy*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 10 (1965) s. 5-32.
- Urban Wincenty, *Katalog dokumentów Archiwum Archidiecezjalnego we Wrocławiu. Cz. 1. Dokumenty oznaczone sygnaturami alfabetycznymi*, Rzym 1970.
- Urban Wincenty, *Muzeum Archidiecezjalne we Wrocławiu oraz katalog jego zbiorów*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 27 (1973) s. 131-206; 28 (1974) s. 283-330; 29 (1974) s. 221-259; 30 (1975) s. 195-221.
- Urban Wincenty, *Odezwa w sprawie odbudowy kościołów na Ostrowie Tumskim*, „Wiadomości Kościelne”, 6-7 (1948) s. 171.
- Urban Wincenty, *Sprawozdanie z czynności Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu 1957-1958*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 1 (1959) s. 134-137.
- Urban Wincenty, *Sprawozdanie z czynności Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu za rok 1959*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 2 (1960) s. 160-164.
- Urban Wincenty, *Sprawozdanie z czynności Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu za lata 1960-1961*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 6 (1963) s. 265-269.
- Urban Wincenty, *Sprawozdanie z czynności Archiwum i Muzeum Archidiecezjalnego oraz Biblioteki Kapitulnej we Wrocławiu w 1963 roku*, „Archiwa, Biblioteki i Muzea Kościelne”, 8 (1964) s. 252-255.
- Wystawa Maryjna*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, 11-12 (1961) s. 351-352.
- Zarządzenie administratora apostolskiego ks. inf. K. Milika z 1946 r. z prośbą do duchowieństwa o przekazywanie dzieł o szczególnej wartości do Muzeum i Archiwum*, „Wiadomości Kościelne”, 7-8 (1946) s. 9-10.
- Zarządzenie biskupa Kominka w sprawach archiwalnych, muzealnych i bibliotecznych*, „Wrocławskie Wiadomości Kościelne”, 12 (1957) s. 41-44.

Opracowania

- Kurdybelski Jan, *Biskup Wincenty Urban 1911-1983*, Wrocław 2012.
- Mandziuk Józef, *Bibliografia prac ks. biskupa prof. dra hab. Wincentego Urbana*, w: *Misericordia et veritas. Księga pamiątkowa ku czci księdza biskupa Wincentego Urbana*, red. J. Mandziuk, J. Pater, Wrocław 1986, s. 45-78.
- Mandziuk Józef, *Historia Kościoła katolickiego na Śląsku. Czasy najnowsze. Archidiecezja wrocławska*, t. 4, cz. 1 (od 1945 do 1956); cz. 2 (od 1956 do 2014), Warszawa 2014.
- Mrozowicz Wojciech, *Biskup Wincenty Urban jako kodykolog*, w: *Pasterz i dziejopisarz Wincenty Urban*, red. M. Kogut, Wrocław 2010, s. 43-49.
- Niestrudzony Siewca. Księga pamiątkowa poświęcona Księdzu Biskupowi Profesorowi Wincentemu Urbanowi*, [red. Zgromadzenie Sióstr św. Elżbiety Prowincja Wrocławska], Wrocław 1976.
- Pater Józef, *Archidiecezja Wrocławska po zakończeniu II wojny światowej (1945-1951)*, w: *Ziemie Zachodnie – historia i perspektywy*, red. W. Kucharski, G. Strauchold, Wrocław 2011, s. 173-187.

- Pater Józef, *Bp Wincenty Urban jako organizator archiwum i muzeum archidiecezjalnego we Wrocławiu po 1945 r.*, w: *Ludzie wrocławskiego Kościoła po II wojnie światowej. W 30-lecie śmierci Kardynała Bolesława Kominka*, red. I. Dec, K. Matwijowski, J. Pater, Wrocław 2005, s. 62-76.
- Pater Józef, *Troska biskupa prof. Wincentego Urbana o archiwalia kościelne*, w: *Pasterz i dziejopisarz Wincenty Urban*, red. M. Kogut, Wrocław 2010, s. 67-79.
- Przybyszewski Bolesław, *Działalność organizacyjna księdza biskupa Wincentego Urbana w archiwum i muzeum archidiecezjalnym oraz w Bibliotece Kapitulnej we Wrocławiu*, „*Studia Theologica Varsaviensia*”, 2 (1972) s. 45-65.
- Szymański Józef, *Nauki pomocnicze historii*, Warszawa 2012.
- Urban Wincenty, *Archidiecezja Wroclawska w latach 1945-1965*, „*Nasza Przeszłość*”, 22 (1965) s. 10-68.
- Urban Wincenty, *Archiwum Archidiecezjalne i Biblioteka Kapitulna we Wrocławiu w latach 1949-1959*, „*Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka*”, 2 (1960) s. 265-267.
- Urban Wincenty, *Archiwum Archidiecezjalne i Biblioteka Kapitulna we Wrocławiu w 1948 r.*, „*Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka*”, 2 (1948) s. 581-582.
- Urban Wincenty, *Archiwum Diecezjalne we Wrocławiu*, „*Nasza Przeszłość*”, 4 (1948) s. 311-319.
- Wyczawski Hieronim Eugeniusz, *Przygotowanie do studiów w archiwach kościelnych*, red. T. Moskal, A. Sitnik, wyd. 2, Kalwaria Zebrzydowska 2013, s. 450.
- Żerelik Róścisław, *Biskup prof. Wincenty Urban jako edytor regestów śląskich*, w: *Pasterz i dziejopisarz Wincenty Urban*, red. M. Kogut, Wrocław 2010, s. 33-42.

BISKUP WINCENTY URBAN JAKO ORGANIZATOR POWOJENNEJ DZIAŁALNOŚCI INSTYTUCJI KULTUROWYCH KOŚCIOŁA WROCLAWSKIEGO

Streszczenie

Archiwum Archidiecezjalne we Wrocławiu oraz pozostałe instytucje kultury tej archidiecezji mogą poszczycić się bogatym zasobem źródeł historycznych. Zbiory te były gromadzone zasadniczo od pierwszych wieków istnienia biskupstwa wrocławskiego. Bezspornie jednym z najwybitniejszych dyrektorów omawianych instytucji był bp Wincenty Urban, który w latach 1946-1983 pełnił funkcję dyrektora Archiwum Archidiecezjalnego, Biblioteki Kapitulnej oraz Muzeum Archidiecezjalnego we Wrocławiu. Głównym zadaniem, którego podjął się jako kierownik tych instytucji, była ich odbudowa po zniszczeniach w czasie II wojny światowej. Ponadto do dziś obowiązujące pomoce archiwalne, biblioteczne i muzealne opracowane zostały przez bp. W. Urbana. W swoich badaniach naukowych skoncentrował się on na opracowaniu dokumentacji zgromadzonej w Archiwum Archidiecezjalnym we Wrocławiu oraz dziejom Kościoła katolickiego na Dolnym Śląsku. Jest autorem ponad 500 publikacji naukowych.

Urban urodził się w 1911 roku w Grodzisku Dolnym koło Przeworska. Święcenia kapłańskie otrzymał 28 czerwca 1936 roku we Lwowie. W 1960 ro-

ku przyjął sakrę biskupią, a w latach 1974-1976 jako wikariusz kapitulny był rządcą Kościoła wrocławskiego. Zmarł 13 grudnia 1983 roku we Wrocławiu.

Słowa kluczowe: Wincenty Urban; archidiecezja wrocławska; Archiwum i Muzeum Archidiecezjalne we Wrocławiu; Biblioteka Kapitulna we Wrocławiu; Wrocław